

архітектури та містобудування: Наук.-техн. зб. –К.: КНУБА, 2009. – с.362-364. – (Випуск 21).

4. Методические указания о порядке подготовки и представления на НТС института диссертационных работ аспирантами и соискателями: Уч. изд. ЦНИИЭП учебных зданий. – М: Ротапринт ЦНТИ по гражданскому строительству и архитектуре, 1984. - с.19.

Аннотация

На примере аспирантуры ОАО «КиевЗНИИЭП» рассматривается вопрос подготовки научных кадров в аспирантурах НИИ: особенности, преимущества, предложения.

Ключевые слова: аспирантура, подготовка научных кадров, научно-исследовательский и проектный институт.

Annotation

On the example of post graduate studentship of JSC «KYIVZNDIEP» the question of training of scientific personnel is examined in post graduate studentship of SRI: features, advantages, suggestions.

Key words: a post graduate studentship, training of scientific personnel, scientific research and design institute.

УДК 72.03

Г.В. Шевцова

*кандидат архітектури
доцент кафедри основ архітектури і
архітектурного проектування КНУБА*

НЕТИПОВІ ВАРІАНТИ КОНСТРУКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ ВЕРХІВ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЕВ'ЯНИХ ЦЕРКОВ

Анотація: Статтю присвячено рідкісним варіантам конструктивного вирішення верхів українських дерев'яних церков. Виявлено та класифіковано причини, що призводили до їх виникнення. З точки зору виявлення генези української дерев'яної церкви, найбільш значущим визнано варіант збереження «рудиментарних» конструктивних типів.

Ключові слова: конструкція верху, вплив, результат перебудови, рудиментарний тип.

В попередній статті «Українська дерев'яна церква: конструктивні прийоми розвитку вертикального внутрішнього простору та питання їх генези»¹ ми

виявили і проаналізували п'ять основних конструктивних типів верхів українських дерев'яних церков. Втім, подекуди, зустрічаємо інші конструктивні варіанти устрою верхів. На основі аналізу виявлених зразків, визначимо чинники появи таких “нетипових” конструкцій:

Впливи архітектури інших країн. Яскравим прикладом тут можуть стати комбіновані зрубно-каркасні (зрубна основа з каркасною баштою над бабинцем) храми західних областей України (лемківські, бойківські, закарпатські, деякі західно-поліські ²), що як правило пояснюється впливом традицій дерев'яного (готичного) будівництва сусідніх країн, зокрема Польщі і Румунії (рис. 1).

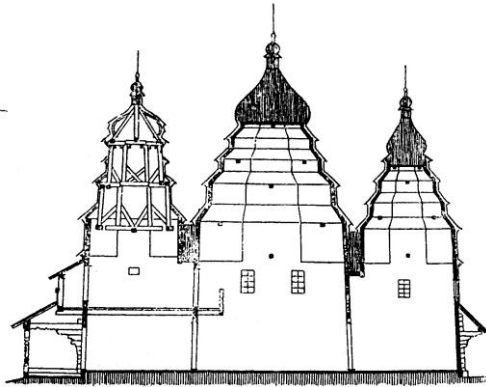

Рис. 1. Каркасний верх над бабинцем. Церква з Кривки (розріз за М. Драганом)

Тобто, як ми вже вказували, тут маємо справу із процесами змішування конструктивних систем зрубу і каркасу на територіях межування їх ареалів розповсюдження, до яких власне і належить Карпатський регіон ³. Втім, в деяких випадках, виникнення каркасного верху над бабинцем пояснюється і результатами перебудови. Ця конструкція є достатньо поширеною в західних областях України, ми не розглядаємо її серед типових конструктивних типів лише тому, що організація верха з закриттям його внутрішнього простору (каркасні башти відокремлюються від інтер'єру стелею), загалом не характерна для традиційної схеми українських церков.

Впливи кам'яного будівництва. Такі випадки рідкісні. Один зафіксовано в збірці начерків А. Вариводи, це архаїчна українська церква з Улючу (землі Малопольські, 1510 р., рис. 2).

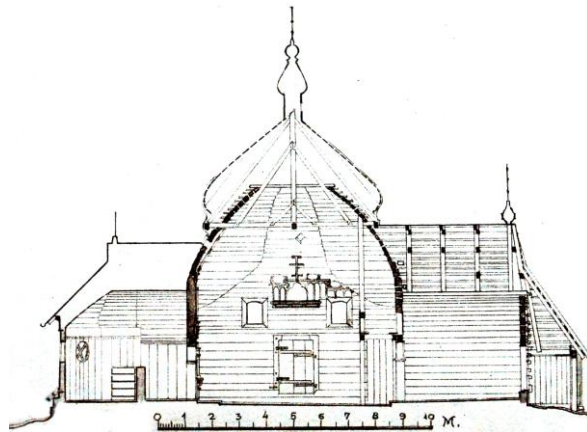

Рис. 2 Склепіння півсферичної форми. Церква з Улючу, Сянок (за А. Вариводою)

Як бачимо з рис. 2, центральний верх церкви імітує за допомогою звуження зрубу приземкуватий купол кам'яного типу.

Зміни конструкції верху за рахунок пізніших перебудов. Такі випадки є досить розповсюдженими. Прикладами можуть стати Миколаївська церква з Кліщівни на Тернопільщині (XVII-XVIII ст., рис. 3а), що в результаті перебудови отримала укорочений центральний верх, який перекрив розвиток простору безпосередньо над переходом четверика у восьмирик, та Борисоглібська церква з Підгірців на Львівщині (XVII ст. втрачена у 2006 р., рис. 3б), в результаті перебудови якої центральний верх розширився і являв собою восьмикутник, опертий на кути меншого квадрату основи, що є абсолютно нехарактерним для дерев'яного будівництва України, з його усталеними традиціями постановки на четверик вписаного восьмирика.

А.

Б.

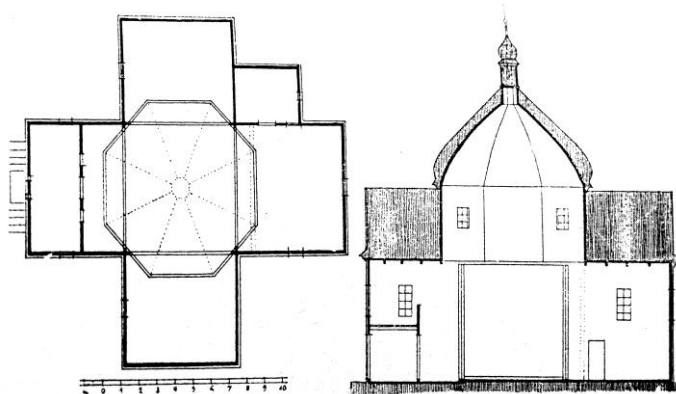

Рис. 3 А – церква з Кліщівни; Б – церква з Підгірців (план і розріз за М. Драганом)

Оригінальність мислення будівничого. Випадок найбільш рідкісний за умови консервативних традицій розвитку народної архітектури, і найбільш складний для виявлення, бо такий резон, на нашу думку, можливо довести лише за наявності відповідної інформації у літописах церкви, яких взагалі збереглося небагато, а ті що є, не завжди навіть називають імена будівничих.

Рудимент старовинної конструкції. На нашу думку, найбільш цікавими є випадки, коли незвичну конструкцію підйому внутрішнього простору церкви можна розглядати як можливий «рудимент конструкції», випадково збережений приклад, що має іншу генезу – тобто, ще один, «забутий» типологічний варіант. З цієї точки зору виключний науковий інтерес складає виявлена і обстежена нами під час перепису та фотофіксації архаїчних церков Івано-Франківщини, Хрестовоздвиженська церква з села Загір'я. Перекриття над навою церкви являє собою щось на зразок залому, але на відміну від звичного залому на основі квадрату, конструкція базується на видовженому прямокутному плані і має досить складний абрис: звуження зрубу по довгих сторонах не розбито прямовисними ділянками, а являє собою поєднання двох площин з різним ухилом. Відомості про капітальні ремонти та перебудови церкви відсутні. Тобто, з значною долею вірогідності можна вважати, що така форма перекриття була наявна в храмі з самого початку його існування (рис 4).

Рис. 4 Хрестовоздвиженська церква з села Загір'я Рогатинського району (XVIII ст.)

Конструкція церкви та наші думки з цього приводу докладно наведені в статті: «До питання генези конструкції залому в українських дерев'яних церквах»⁵. Тут приводимо лише стисле резюме.

Подібна конструкція може бути рідкісним зразком, що ілюструє можливий шлях перетворення кроквяного даху на зрубний залом (теорія походження дерев'яної церкви від хати по М. Драгану⁶). Адже, якщо спиратися на теорію генези походження церков з залами від хат, перетворення кроквяних дахів на зрубні верхи з залами так чи інакше повинно було відбуватися. Тож зробимо гіпотетичну спробу реконструювати шлях такого перетворення. Найбільш ймовірно, що зрубне перекриття почало утворюватися під кроквяним дахом спершу як стеля: її підбивали у коробчастій формі, таким чином на

примітивному рівні досягаючи необхідного для християнського культу вертикального розкриття простору нави. Такі стелі істотні для українських дерев'яних церков дахового типу, і для покриттів над даховими зрубами одноверхих церков¹. На такій основі, вже цілком ймовірно виникнення примітивних зрубних заломів, які однак простіші за формою ніж залом на основі намету: адже звуження конструкції в таких залах можливе не з чотирьох, а тільки з двох паралельних боків. Згодом, з такої конструкції міг виникнути (принаймні – гіпотетично) і звичний нам наметовий залом на четверику. Вочевидь, що приклади видовжених заломів подекуди існували в досвіді українського дерев'яного будівництва. І хоча інші такі збережені зразки нам особисто невідомі, зображення цього архаїчного типу зустрічаємо в нотатках А. Вариводи (церква з Миколаєва біля Стрию Львівської області, 1538 р., рис. 5а)⁴, зустрічаємо в нотатках М. Драгана⁶, та спостерігаємо на прикладах церков Білоруського Полісся (рис. 5б). Звісно, що приведені вище міркування припускають досить довгий і занадто ускладнений шлях розвитку, тому навряд чи можна стверджувати, що формування наметових заломів відбувалося саме таким шляхом.

Рис 5 «Видовжені заломи». А – церква з Миколаєва (малюнок А. Вариводи); Б - церква з Довгого (Білорусь)

Скоріш за все – ця гілка розвитку стала «тупиковою» - формування залому в підкроквяному просторі зупинилося на стадії «видовженого залому» і в такому вигляді досі зберігається в деяких «рудиментарних» зразках церков.

Література

1. Шевцова Г.В. Українська дерев'яна церква: конструктивні прийоми розвитку вертикального внутрішнього простору та питання їх генези // Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2009. – Вип. 33.
2. Завада В. Готизми в архітектурі дерев'яних храмів Полісся. // Архітектурна спадщина України. – К: НДІТІАМ, Головкивархітектура, 2002. – Вип. 5.